

ФІНАНСИ ТА ІНВЕСТИЦІЙНО – БУДІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 336.774

ВРАХУВАННЯ ГАЛУЗЕВОГО ФАКТОРУ ПРИ ПРОВЕДЕННІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ

Бєлова І.В., к.е.н.

Дутченко О.О.

ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Систематизовано погляди науковців щодо проблем визначення галузевого фактору при банківському кредитуванні. Розглянуто підходи до інтегральної оцінки фінансового стану позичальника. Обґрунтовано доцільність системного сприйняття поняття «галузевий фактор».

Ключові слова: галузь, галузевий фактор, фінансові показники, фінансовий стан. Scientists opinions to problems of the determination the branch factor at the bank lending are systematized in the article. This article deals the approaches to integral estimation of the borrower's financial standing. There is motivated practicability of the system perception of the notion "branch factor".

Key words: branch, branch factor, financial factors, financial standing.

Актуальність теми. Банківський сектор є основою розвитку вітчизняного фінансового ринку та відіграє ключову роль у структурі економіки. Сталість функціонування банківського сектора економіки визначається здатністю до врахування ризиків, що супроводжують банківську діяльність. Серед банківських ризиків особливого значення набувають ризики, що безпосередньо пов'язані з кредитними операціями банків.

Далеко не всі банки враховують при оцінці кредитоспроможності позичальників галузевий чинник. Причин тут досить багато. А головні такі – цього не вимагає регулятор; немає бази даних з показниками галузей.

Тобто, виникає необхідність у вдосконаленні процесу врахування галузевого фактору в процесі банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням врахування галузевого фактору діяльності позичальника та окремим аспектам його визначення присвячено роботи К.Д. Вальравена, В.В. Вітлінського, О.О. Те-

©Бєлова І.В., Дутченко О.О., 2011

рещенко, Я.І. Чайковського та ін. [1 – 3, 8]. Існуючі підходи до врахування галузевого фактору носять фрагментарний характер та єдиної думки з цього питання не сформовано. У сучасних розробках з цієї тематики увага приділяється, насамперед, галузевій специфіці показників фінансового стану. А системності у сприйнятті поняття «галузевий фактор» немає.

Метою даної роботи є обґрунтування системності сприйняття поняття «галузевий фактор».

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим джерелом інформації про ризики позичальника є приналежність його до певної галузі.

Галузевий ризик – ризик, пов’язаний з циклічними коливаннями, стадіями життєвого циклу, ін. особливостями галузей.

На думку К.Д. Вальравена галузевий ризик напряму пов’язаний зі ступенем мінливості стану галузі в економічному та фінансовому планах, в абсолютному розумінні у порівнянні з іншими галузями. Чим більша мінливість галузі, тим більший ступінь ризику [2].

Єдиний, хто публікує показники роботи галузей – це Державний комітет статистики. Але інформація щодо фінансових показників галузі є фрагментарною.

Серед нормативних документів, де враховується галузевий фактор, - «Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій» [7], згідно якого висновок про фінансовий стан бенефіціара робиться на основі економічної інтерпретації отриманих значень інтегрального показника (Z) та коефіцієнта покриття боргу.

Для Z_1 (фінансовий стан позичальника є стійким) та Z_2 (зона невизначеності з позитивною динамікою) переважно приймається позитивний висновок щодо надання позики.

А для Z_3 (зона невизначеності з негативною динамікою), Z_4 (фінансовий стан бенефіціара є нестабільним і свідчить про наявність ознак загрози банкрутства позичальника) та Z_5 (незадовільний фінансовий стан, що має ознаки банкрутства або високого рівня загрози банкрутства позичальника) приймається переважно негативний висновок щодо надання позики.

Висновок про можливість надання позики приймається, якщо значення інтегрального показника фінансового стану відповідає Z_1, Z_2, Z_3, Z_4

за достатності прогнозних коефіцієнтів покриття боргу та достатнього обсягу забезпечення повернення позики

Інтегральний показник Z розраховується за багатофакторною дискримінантною моделлю:

$$Z = a_0 + a_1 X_1 + \dots + a_n X_n,$$

де $X_1, \dots, X_n$ – незалежні змінні дискримінантної функції (фінансові індикатори);

$a_0, \dots, a_n$ – параметри дискримінантної функції (вагомість впливу окремих індикаторів на загальний інтегральний показник фінансового стану).

Набір фінансових індикаторів для розрахунку інтегрального показника фінансового стану містить такі коефіцієнти: коефіцієнт покриття (X_1), коефіцієнт фінансової незалежності (X_2), коефіцієнт оборотності капіталу (X_3), коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком (X_4), коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком (X_5), коефіцієнт оборотності позичкового капіталу (X_6), коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком (X_7), коефіцієнт рентабельності продажу (X_8), коефіцієнт рентабельності власного капіталу (X_9), коефіцієнт оборотності оборотних активів (X_{10}).

Порядок інтерпретації інтегрального показника залежно від виду економічної діяльності бенефіціара та віднесення його до певного класу також наведено у згадуваному документі [7].

Однак, у Порядку [7] підприємство ідентифікується за основним видом діяльності, а інші, навіть досить значимі для підприємства, види діяльності до уваги не беруться, але вплив на показники балансу здійснюють.

Так, якщо підприємство здійснює кілька видів економічної діяльності, для публікації даних щодо нього класифікують це підприємство тільки по одному з видів економічної діяльності, найбільш важливому – основному виду діяльності (ОВД). У відповідності до Методологічних положень щодо визначення основного виду економічної діяльності підприємства [5] ОВД – вид діяльності підприємства, на який припадає найбільший внесок у валову додану вартість. При цьому ОВД необов'язково має частку 50% або більше у валовій доданій вартості. На практиці, через складність розрахунку на рівні підприємства показника валової доданої вартості за видами економічної діяльності, для визначення ОВД застосовують показники: обсяг реалізованої продукції (товарів та послуг);

середньорічна чисельність працівників.

Таким чином, технологія визначення ОВД має певні умовності та, відповідно, є поле для помилок, викривлень. Підприємство при цьому (як організатор обліку) має всі можливості надавати інформацію про себе у потрібному розрізі.

У наукових розробках спроба врахувати галузевий фактор здійснена Терещенком О.О. [8]. Автором отримано 8 дискримінантних моделей інтегральної оцінки фінансового стану підприємств залежно від виду економічної діяльності на основі обробки згрупованих даних вибірки.

Такий підхід став основою для створення Проекту «Методики інтегральної оцінки фінансового стану позичальників – юридичних осіб» [4]. В Методиці в залежності від розміру підприємства (дві групи: малі; середні і великі) розраховується низка показників. Так, для середніх та великих підприємств базовий інтегральний показник розраховується за дискримінантною моделлю за даними про такі показники: коефіцієнт покриття (Current Ratio); проміжний коефіцієнт покриття (Net Quick Ratio); коефіцієнт фінансової незалежності; коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом; коефіцієнт рентабельності власного капіталу (ROE); коефіцієнт рентабельності продажів по EBIT; коефіцієнт рентабельності продажів за чистим грошовим потоком від операційної діяльності; коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком; коефіцієнт оборотності оборотних активів; коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком; коефіцієнт покриття боргу.

Потім базовий коефіцієнт коригується на коефіцієнти, що характеризують кредитну історію позичальника, цільове використання кредиту та стан обслуговування боргу.

В нормативній базі НБУ питання оцінки фінансового стану позичальників розглядаються у «Положенні про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків», затверджене Постановою Правління НБУ від 06.07.2000 № 279 [6]. У відповідності до цього положення під час здійснення оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи банк зобов'язаний ураховувати основні показники: коефіцієнт миттєвої ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт маневреності власних коштів, коефіцієнт

незалежності, рентабельність активів, рентабельність продажу.

Але рекомендовані значення щодо цих показників в Положенні відсутні. Тобто, такою конкретизацією повинен займатися сам банк на основі власної бази даних. Якщо банк вирішить враховувати галузеву специфіку при оцінці фінансового стану, то він повинен, безумовно, використовувати наявні дані по підприємствах, що згруповані по видах діяльності. Однак, виникає проблема: кількість підприємств, що належать до певного виду діяльності, не завжди дасть змогу побудувати репрезентативну вибірку (для формування рекомендованих значень фінансових показників).

Іншою досить складною проблемою є те, що банки визначатимуть рекомендовані значення показників та будуватимуть дискримінантні моделі, використовуючи історичні дані (тобто за певний обмежений проміжок часу у минулому). Однак, такі моделі не будуть враховувати ні фазу життєвого циклу галузі, ні загальні циклі в економіці, тобто не дадуть можливості точного прогнозування. Саме цю ваду має Проект [4].

Якщо спробувати відійти від показників для оцінки фінансового стану позичальників з різних видів економічної діяльності, то сприйняття галузевого фактору може бути розширене.

Так, наприклад, у [2] в якості факторів, пов'язаних з певною галуззю, пропонується враховувати наявну стадію життєвого циклу галузі, та структуру конкуренції в ній (ступінь жорсткості наявної цінової та нецінової конкуренції; складність входження/виходу з галузі; існування або нестача конкурентоспроможних замінників; ринкова сила покупців; ринкова потужність постачальників; політичне та соціальне оточення).

На нашу думку, перелік цих факторів доцільно розширити за рахунок включення наступних:

- специфіка предметів забезпечення, що можуть пропонуватися позичальниками, належними до певної галузі, що у кінцевому рахунку впливає на концентрацію ризиків банку;
- значні коливання у ліквідності, строках експозиції у разі реалізації забезпечення, що перейшло у власність банку;
- різний рівень «тінізації» галузі, що впливає на показники фінансової звітності.

Висновки. Проаналізувавши погляди науковців щодо визначення

галузевого фактору в процесі банківського кредитування можна зробити висновок, що існуючі підходи потребують розширення та уточнення переліку факторів його визначення, шляхом врахування галузевих особливостей предметів забезпечення та рівня «тінізації» галузі.

Вивчення підходу до розрахунку інтегрального показника фінансового стану позичальника, аналіз наукових поглядів дозволяють нам обґрунтувати доцільність системного сприйняття поняття «галузевий фактор».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Аналіз кредитоспроможності позичальника банківської установи Ярослав Чайковський // Журнал європейської економіки. – 2005, том 4 (№ 3). – с. 328 – 346.
2. Вальравен К.Д. Управление рисками в коммерческом банке / Рабочие материалы Института экономического развития Мирового банка, 1997. – 319с.
3. Вітлінський, В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком [Текст] : Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисципліни / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. - К. : КНЕУ, 2000. - 292 с.
4. Методика інтегральної оцінки фінансового стану позичальників – юридичних осіб [Електронний ресурс] / Український кредитно-банківський союз. – Режим доступу до документу : <http://www.kbs.org.ua/files/897546123456.pdf>.
5. Методологічні положення щодо визначення основного виду економічної діяльності підприємства : наказ Держкомстату від 14 грудня 2006 р. № 607 [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу до документу : http://www.ukrstat.gov.ua/norm_doc/norm_n/norm_2006.htm
6. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : постанова Правління Національного банку України від 6 липня 2000 року № 279 [Електронний ресурс] / Національний банк. – Режим доступу до документу : <http://www.uapravo.net/data/base45/ukr45859.htm>
7. Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій: Затверджене Наказом Міністерства фінансів України 01.04.2003. № 247. [Електронний ресурс] / Режим доступу до документу : <http://www.rada.gov.ua/cqi-bin/laws/main.cqi>
8. Терещенко О.О. Дискримінантний аналіз в оцінці кредитоспроможності підприємства // Вісник НБУ. – 2003. – № 6. – С. 24 – 27.